

שְׁנֵאת-חֲנַם בְּזִמְנֵנוּ

(פרשת וישב, שנת תשס"ח - נכתב ע"י הרב משה צוריאלי)

- אין עיקר תקנת קריאה-פומבית בתורה בשבתות, כדי לשמוע את המלים הכתובות, בלי לשים לב למשמעותן. **אלא**, עיקר מצוות "פרשת השבוע" היא כדי שנתחנך ונלמד **מה עלינו לתקן**.
- אין די בזה שנתרגש כל שנה מהעלילה המרתקת של חטא מכירת יוסף ע"י אחיו, והעונש הבא עליהם בגללו; אלא עלינו לחשוב היטב אם אין **גם** **אנו חוזרים על חטא** מחפיר זה, גם בימינו ובארצנו.

מהר"י אברבנאל דוגל בהבנת פשוטו של מקרא. מה גרם לאבותינו לסבול בגלות מצרים, בעינוי קשה? הוא מציין ב"זֶבַח פֶּסַח" (פירושו להגדה של פסח) שהכל בא עלינו מפני מכירת יוסף, שהרי יוסף נמכר למצרים, ומשם עלה לשלטון. אח"כ באו לשם בני משפחתו ושוב לא נתנו להם לצאת משם. לומדים אנו מזה מה היא חומרת העבירה של "שנאת חנם".

מפורסם באומה כי הסיבה הראשית לחורבן בית המקדש היא "שנאת חנם" (יומא ט ע"ב).

- ונשאל, למה נבחר רק בנימין, שהמקדש ייבנה בנחלה המיועדת לו? אמרו חז"ל (ספרי, ברכה, סוף יב, / בראשית רבה צט, א) כי לא השתתף במכירת יוסף.
- ולמה קופח חלקו של יהודה, אביר האחים, שהרי נחלתו סמוכה, וכמעט זכה שהיכל ייבנה באחוזתו? מפני רפיון מעשיו שלא הציל את יוסף, והמברך את **הבוצע** הרי זה חוטא. (י"משך חכמה, ויקרא טז, ל - ד"ה "כי אתה סלחן לישראל"; ע"פ סנהדרין ו: / (דרשו פסוק זה שמתהלים יג, "בוצע בְּרַךְ, נֶאֱמַר ה' בְּכֹחַ אֹפְנִים, עֵינָיו סִנְהֶדְרִין ו: - אחת מהן היא על יהודה שאמר "מה **בצע** כי נהרוג את אחינו", ומפני רפיון ידיו לא השלים המצוה, לכן כל המברך את "הבוצע" - הרי הוא כמנאץ)
- ושם נימקו חז"ל הסיבה מדוע נפסלו האחים: "איני מתמלא עליהם רחמים, שלא היו מרחמים על אחיהם".

אבל יש לחקור, כלום שנאו האחים את יוסף "שנאת חנם"? הרי שנאו מחמת סיבה! הוא היה בעל **לשון הרע** כמו שכתוב "וַיִּבֶא יוֹסֵף אֶת דְּבַתְּךָ אֶל אֲבִיהֶם", כמפורש ברש"י מה אמר עליהם (ע"פ ירושלמי פאה א, א). ואע"פ שודאי כיון לטובה כדי שאביו יוכיח אותם, בכל זאת הוא היה צריך להקדים ולדבר אתם. וחטא לשון הרע שקול נגד עבודה זרה, גלוי עריות ושפיכת דמים (ערכין טו ע"ב) ולפי דעתם שהוא עבריין, הם צדקו במה ששנאו אותו.

אלא כאן עלינו ללמוד חילוק נפלא שכתב **הרמב"ם** (פירוש המשנה, סוף סנהדרין, בסוף י"ג היסודות, במהד' הגר"י קאפח, עמ' קמה): "כי המאמין ב"ג היסודות" הרי הוא נכנס בכלל ישראל, וחובה לאהוב אותו ולחמול עליו וכו' באהבה ואחוה, ואפילו עשה מה שיכול להיות מן העבירות מחמת תאוותו והתגברות יצרו הרע וכו'. אבל כאשר יפקפק אדם באלו היסודות, הרי יצא מן כלל [ישראל] וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וחובה לשנאותו, ועליו נאמר 'הרי משנאיך ה' אשנא' עכ"ל. [ולא מצאתי שום ראשון שחלק עליו בזה].

כל שנאה אחרת, שאינה נכללת בשנאת המינים והאפיקורסים כנ"ל, היא "שנאת חנם" ועוון גדול המביא גלות מצרים וחורבן בית המקדש. "וכל דור שאינו נבנה [בית המקדש] בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החריבו" (ירושלמי, יומא א, א). מה פירוש? כי הקב"ה בודאי רוצה שוב להקים את בית בחירתו, אלא חטא שנאת חנם מעכב. בני אותו הדור, הם שמחריבים למקדש.

וכך לשון החיד"א: "שנאה נמשכת מהגאווה. ולא נחרב ביהמ"ק השני אע"פ שהיה בהם תורה ומצוות (יומא ט.), אלא מפני שנאת חנם. ועדיין פֵרצה זו בינינו. ואיך ייתכן שנזכה לגאולה כל עוד שהסיבה שבעבורה נחרב הבית, שהיא שנאת חנם, עדיין מרקדת בינינו?" (לב דוד, פרק טז).

ואיך זה ניכר בְּדוֹרְנוּ?

א. עיתון דתי מסויים, המורגל בהשמצת הזולת ודברי שטנה, רגיל לכתוב אודות "ציבור הדלי"ם". פיענוח ראשי התיבות ידוע. הכוונה "דתיים לאומיים". כלום חסר לעתון מקום לכתוב את השם המלא? אלא כוונה זדונית יש לכתבים ולמערכת, לבזות ציבור זה. ותמיהה לנו על "וועדת הרבנים" המשגחת על תוכן העתון, לאן נעלם מהם עון "המכנה שם לחברו"? עיין עונש חטא זה בבבא מציעא (נח.).

ב. ציבור מסויים מכנה בבוז כל "ציוני דתי" בשם "מזרח'ניק" וכמעט שומעים שריקת הזעם בעת ההיגוי. הדבר בלט במיוחד ב"דיל" מכוער שעשו לאחרונה עסקני דגל התורה וש"ס בוועדה לבחירת דיינים, כדי למנוע כניסת "כיפות סרוגות" לתפקיד. הרומים כבשו עמים ע"י תכסיס של "הפְּרָד ומשול". כך בכיתתיות הזאת אנו נופלים שדודים לפני המפלגות שהן שונאי התורה. (דהיינו הפירוד שבינינו הדתיים, בעוכרינו)

ג. עוד בעיה כאובה בימינו היא יחס חלק מציבור מסויים, המכִּנֶה שָם, לבני עדות המזרח "פְּרָנֶק", ביטוי עלבון המבוטא בשריקת בוז כנ"ל.

ד. מסונף לזה ש"אנשי החינוך" של ציבור המתנשאים קבעו לעצמם אחוז מסויים כמה מבני עדות המזרח, אפשר להם לקבל ללימוד בישיבות הגדולות האשכנזיות ולסמינרים, ול"חדרים". אומרים לנו שהרבנים החשובים שבדור, הם שקבעו להם שיעור שלא יעלה על שלשים אחוז. תמוה הדבר איך בכלל עושים הבחנה בין אלו לאלו? כלום אין בזה "שנאת חנם"? ולמה לא לקבל לפי רמת הכישורים? והרי עוברים בזה גם איסור "אונאת דברים"?

נחזור לענייננו.

השנאה היחידה המותרת לנו היא נגד **כופרים ואפיקורסים**. זה מפורש באבות דר' נתן (סוף פרק טז), והובא שוב ב"תניא" (סוף פרק לב), והוזכר ע"י ה"משנה ברורה" (ביאור הלכה, סי' א', ד"ה ולא יתבייש) הכותב: "אבל אם הוא עומד במקום שיש אפיקורסים המתקוממים על התורה ורוצים לעשות איזה תקנות בעניי העיר וע"י זה יעבירו את העם מרצון ה', ופְתַח בשלום ולא נשמעו דבריו... מצוה לשנאותם ולהתקוטט עמהם ולהפר עצתם בכל מה שיוכל, ודוד המלך אמר 'הלא משנאיך ה' אשנאי וכו' עכ"ל.

ועוד עיין דברי ה"חפץ חיים" (הלי' לשון הרע, כלל ח, סעיפים ה-ו). [ואין לדחות הדברים בנימוק "תינוק שנשבה" – ובמקום אחר בררנו ע"פ דברי ה"משנה ברורה" בכמה מקומות, שהרמב"ם כתב מושג זה אך ורק לענין לא להרוג אותו, ולא לשום ענין אחר של ריחוק].

אבל בנוגע ליחסנו ליהודים אחרים שהם שומרי תורה, איש איש לפי הרב ומורה הוראה שלו, מי שעוסק בהפצת שנאה נגדם **גדול עונו מנשוא**. [עוד עיין ספר הרב "אוצרות המוסר", עמ' 981-982. (העורך)]. הלומד פרשת מכירת יוסף ואינו מזדעזע מהחטא של "שנאת חנם", לא השְכִיל להבין פשוטו של מקרא. וכדברי החיד"א (המובא לעיל) – יש לזה השלכות גם בימינו אנו.

הזהיר "קיצור שולחן ערוך" (של הגר"ש גנצפריד, סימן קלא סוף ס"ק ד) כי מי שיש לו שנאה בלבו על שום יהודי שלא כדון, אין תפילתו נשמעת. וכתב אריז"ל (ישער הגלגולים, עמ' קלד) שזה נאמר בכל השנה כולה, לא רק ביום כיפור. הרי אזהרה נוראה! מעתה נבין מדוע הרבה תפילות אינן נענות, בין בענין הכלל ובין בענין הפרט. וכשם שאדם שהונח לפניו בשר שיש לפקפק בכשרותו, הוא בורח מאכילתו;

כך קל וחומר שיש לברוח מכל ספק מכשול של שנאת הזולת שלא כפי תורה, כי עון זה גרוע פי כמה וכמה מאכילת מזון לא כשר. ועל הרבנים של כל קבוצה לשנן לשומעי לקחם את הפרק החינוכי זה השכם והערב, כמעט יותר מכל נושא אחר.

וכבר כתב **הרב קוק** על הפולמוס נגד "היתר המכירה" ושילהוב היצרים שהיה בדורו :
"אין לנו חטא גדול משנאת חינוס, שאנו שקועים בו בעוונות הרבים.
ויותר מכל מצא לו יצרא בישא [יצר הרע] זה, מקום אצל יראי ה' ותלמידי חכמים,
ויותר מכל (מצא) מקום בארצנו הקדושה. וזהו לפי גודל קדושתה, מתחזק צד המחריב לחבל ולהשחית. ואנו צריכים בדור זה להחזיק במדת השלום, ולהרבות אהבה ואחוה בישראל, ולהרבות כבודם של תלמידי חכמים" (אגרות הראי"ה, ח"א עמ' שמוז).